~ ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ ~

УДК: 336:65.016.8 **DOI: https://doi.org/10.32680/2409-9260-2025-11-336-19-28**

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ АКТИВІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Койнак В. В., здобувач третього рівня вищої освіти, спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля», Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: Koinak.vol@gmail.com
ORCID: 0009-0009-3681-4149

Анотація. *Розглянуто проблематику ефективного управління активами торговельних підприємств в умовах відновлення економіки країни. Метою дослідження є розробка концептуального методичного підходу до оцінювання активів торговельних підприємств, який забезпечує комплексне оцінювання оборотних і необоротних активів з урахуванням чинників ризику, впливу зовнішнього середовища та специфіки діяльності. У статті використані такі методи дослідження: узагальнення, порівняння, систематизації. Проаналізовано сучасні наукові підходи до оцінювання активів, виявлено їхні переваги й недоліки, що дозволило виокремити потребу у формуванні єдиного уніфікованого алгоритму оцінювання активів, який включає етапи аналізу зовнішнього середовища, оцінювання ризиків, вибір методів та побудову інтегрального показника ефективності. Запропоновано підхід, що дозволяє сформувати цілісну систему оцінювання активів, інтегровану у процес управління підприємством, що сприяє підвищенню фінансової стійкості, оптимізації структури активів та підтримці сталого розвитку торговельних підприємств у період відновлення економіки України.*
Ключові слова: *активи підприємства, торговельна діяльність, оцінювання, економічне відновлення, управління активами, ризики, ефективність.*

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING THE ASSETS OF TRADE ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC RECOVERY OF THE COUNTRY: PROBLEMS AND PROSPECTS

Volodymyr Koynak, PhD student, specialty 076 "Entrepreneurship and Trade", Odesa National Economic University, Odesa, Ukraine
e-mail: Koinak.vol@gmail.com
ORCID: 0009-0009-3681-4149

Abstract. *The article examines the problem of effective asset management in trade enterprises under the conditions of post-crisis economic recovery caused by war, economic shocks, or pandemics. It is emphasized that traditional asset valuation methods often fail to consider increased uncertainty, risks of loss or damage, volatile market conditions, and the limited availability of reliable data. The aim of the study is to develop a conceptual methodological approach to asset valuation for trade enterprises that ensures a comprehensive assessment of both current and non-current assets, taking into account risk factors, the external environment, and business specifics. The analysis of contemporary scientific approaches revealed their strengths and limitations. The generalization of theoretical and methodological provisions has made it possible to substantiate the need for a unified algorithm of asset valuation, which includes the stages of environmental analysis, risk assessment, method selection, and the formation of an integrated efficiency indicator. The proposed algorithm for evaluating current assets is based on retrospective, factor, and comparative analysis, as well as on optimizing their structure. For non-current assets, the study justifies the application of cost, income, and market approaches, considering inflation, physical condition, and the level of asset renewal. The system of indicators- including wear, suitability, return on assets, and profitability ratios - enables an objective assessment of resource efficiency. The proposed approach provides a holistic system for asset valuation integrated into enterprise management processes, contributing to financial stability, optimization of asset structure, and sustainable development of trade enterprises during Ukraine's economic recovery period.*
Keywords: *enterprise assets, trade enterprises, asset valuation, economic recovery, asset management, risks, efficiency.*

JEL Classification: L810; M200

Постановка проблеми. Ефективне управління активами торговельних підприємств є ключовим чинником забезпечення їх стабільності та конкурентоспроможності, особливо в умовах відновлення економіки країни після кризових явищ, таких як війна, економічні потрясіння або пандемії. Однак наявні методи оцінювання активів часто не враховують специфіку відновлюваного економічного середовища, підвищену невизначеність, ризики втрати або псування майна та змінність ринкових умов.

В умовах сучасної економічної невизначеності та обмежених фінансових ресурсів підприємств виникає необхідність у створенні уніфікованого методичного підходу до оцінювання активів, який би дозволяв:

– комплексно оцінювати оборотні та необоротні активи з урахуванням специфіки торговельного бізнесу;

– інтегрувати оцінювання активів у процес стратегічного та оперативного управління;

– враховувати зовнішні фактори ризику, інфляцію, зміни ринкових цін та потенціал відновлення активів;

– оптимізувати структуру активів та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо їх використання.

Отже, актуальна розробка науково обґрунтованого, комплексного підходу до оцінювання активів торговельних підприємств, який би дозволяв ефективно управляти ресурсами, підвищувати економічну стійкість та підтримувати розвиток підприємств у процесі відновлення економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних наукових підходів до оцінювання активів торговельних підприємств свідчить про різноманіття методичних орієнтирів, що враховують інфляційні процеси та обмеженість інформаційних ресурсів. Питанням оцінювання активів підприємств приділяла увагу значна кількість вітчизняних та зарубіжних науковців, таких як: Г. В. Булат [1], С. В. Волошина [2], О. В. Заячківська [3], О. М. Кубецька, Т. М. Остапенко, Я. С. Палешко [4], В. О. Кучменко [5], Н. Г. Пігуль, Є. К. Бондаренко, А. В. Кириченко [6], Б. І. Пюро, Л. В. Ширінян [7], П. А. Стецюк [8], Х. М. Чуприна [9], Хайтам Нобані та Джая Абрахам (Haitham Nobanee та Jaya Abraham) [10] та ін.

Так, деякі автори – О. М. Кубецька, Т. М. Остапенко та Я. С. Палешко [4] – акцентують на необхідності використання традиційних коефіцієнтів оцінювання оборотних активів підприємств. П. А. Стецюк [8, с. 14] досліджує методи та показники оцінювання ефективності фінансування оборотних активів. В. О. Кучменко [5] пропонує використання комплексних алгоритмів оцінювання оборотних активів, зосереджуючи увагу на ретроспективному аналізі та факторному моделюванні. Водночас наявні підходи часто недостатньо інтегровані та не враховують взаємозв'язку між оборотними та необоротними активами, особливості ризиків у період економічного відновлення та обмежену доступність достовірної інформації. Отже, сучасні дослідження підтверджують важливість комплексного підходу до оцінювання активів, що дозволяє більш ефективно управляти ними в умовах економічної нестабільності та сприяє сталому розвитку торговельних підприємств в Україні.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нині є низка аспектів оцінювання активів торговельних підприємств, які залишаються недостатньо дослідженими або суперечливими у науковій літературі, особливо в умовах відновлення економіки країни. Серед таких невирішених питань можна виділити: недосконаліть методичних підходів до оцінювання оборотних активів – відсутність єдиного стандартизованого підходу, що враховує специфіку діяльності торговельних підприємств у період економічного відновлення, ризики та фактори невизначеності; оцінювання ефективності використання необоротних активів – проблематичність коректного визначення коефіцієнтів зносу, придатності та оновлення основних засобів у період після кризових явищ, коли ринкова та балансова вартість активів не завжди відображає їх реальний стан; інтеграція факторів зовнішнього середовища у процес оцінювання – недостатньо розроблено методики врахування зовнішніх економічних, політичних та соціальних ризиків при формуванні інтегральних показників оцінювання активів; прогнозування та оптимізація структури активів – обмеженість наявних підходів до прогнозування руху активів та оцінювання їх ефективності для прийняття управлінських рішень у період економічного відновлення. Отже, основні невирішені частини проблеми стосуються поєднання методичних підходів до оцінювання як оборотних, так і необоротних активів, врахування ризиків і зовнішніх чинників, а також інтеграції результатів оцінювання у практичні управлінські рішення торговельних підприємств.

Метою статті є розробка концептуального методичного підходу до оцінювання активів торговельних підприємств в умовах відновлення економіки країни, що забезпечує комплексне оцінювання як оборотних, так і необоротних активів з урахуванням чинників ризику, зовнішнього середовища та специфіки діяльності підприємств, а також дозволяє інтегрувати результати оцінювання у процес управління активами для підвищення ефективності та економічної стабільності.

Основний матеріал. Теоретичні положення щодо застосування методів оцінювання активів у процесі формування підходів до управління активами торговельних підприємств в умовах відновлення економіки доцільно розглядати окремо для оборотних та необоротних активів. Слід зазначити, що серед наукових напрацювань у сфері оцінювання оборотних активів відсутній єдиний підхід. Узагальнення наявних теоретичних і методичних підходів до оцінювання оборотних активів підприємств наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Теоретичні та методичні підходи до оцінювання оборотних активів на підприємствах

Автор підходу	*Особливості*	*Коментарі*
Булат Г. В. [1]	Фокусування на управлінні оборотними виробничими фондами, дебіторською заборгованістю, грошовими потоками і короткостроковими фінансовими вкладеннями.	Порівняння фактичних та планових показників не дає змогу виявити відхилення від нормативних, обмеженість урахування ризиків, відсутність ретроспективного аналізу.
Волошина С.В. [2]	Фокусування на методах статистичного аналізу, використання факторного аналізу та методу Парето.	Неоднозначність вибору чинників для ранжування та оцінювання, неоднозначність висновків при використанні методу Парето. Висока загальна трудомісткість використання.
Кучменко В.О. [5]	Ретроспективний аналіз показників використання оборотних активів.	Неможливість застосування для прогнозування використання оборотних активів на перспективу.
Чуприна Х.М. [9]	Використання вертикального, горизонтального, порівняльного, коефіцієнтного аналізу, аналізу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, декомпозиційного та інтегрального аналізу.	Трудомісткість проведення аналізу та оцінювання.
Нобані Хайтам, Абрахам Джая [10]	Фокусування на оцінюванні ефективності управління оборотними активами завдяки оцінюванню ліквідності підприємства. Елементами моделі є: частка оборотних активів у загальній величині активів, відношення довгострокових зобов'язань до величини власного капіталу, темп зростання продажів, чистий економічний цикл, константа кількість спостережень.	Фокусування тільки на ліквідності обмежує можливості аналізу та оцінювання та не враховує при управлінні активами інші необхідні показники.

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 5; 9;10]

Слід підкреслити, що значна кількість вітчизняних і зарубіжних учених приділяє увагу проблематиці оцінювання оборотних активів, пропонуючи різні підходи, показники та методи. Водночас кожен із підходів має свої переваги та обмеження.

Для торговельних підприємств особливо актуальним є формування власної моделі оцінювання оборотних активів, що ґрунтується на кращих наукових розробках і враховує специфіку діяльності підприємств торгівлі в умовах відновлення економіки країни.

Проведене дослідження [1-2; 4-5; 8-10] дозволяє виокремити концептуальні засади оцінювання оборотних активів торговельних підприємств, які включають такі основні положення:

– застосування ретроспективного аналізу та порівняння планових і нормативних показників при формуванні підходу до оцінювання оборотних активів;

– використання методів факторного аналізу з побудовою факторної моделі, адаптованої до особливостей торговельних підприємств;

– урахування впливу чинників зовнішнього середовища в процесі оцінювання ефективності використання оборотних активів;

– забезпечення балансу між ліквідністю торговельного підприємства та прийнятним рівнем ризику в умовах економічного відновлення.

Важливим елементом процесу оцінювання оборотних активів торговельних підприємств є використання уніфікованого алгоритму, що забезпечує системність та послідовність проведення оцінювання, спрощує процедуру аналізу й дозволяє об'єктивно визначати ключові показники ефективності управління активами.

Так, В. О. Кучменко [5] пропонує покроковий алгоритм оцінювання оборотних активів підприємств, який включає такі основні етапи:

1. Аналіз та порівняння показників використання оборотних активів за минулі та звітні періоди. На цьому етапі здійснюється порівняльний аналіз динаміки використання оборотних активів, що дає змогу виявити тенденції зміни основних показників, а також визначити сильні та проблемні аспекти управління ними у часовій перспективі.
2. Визначення підходів до формування оборотних активів підприємства. Аналіз наявних наукових підходів до формування оборотних активів дозволяє обрати найбільш доцільні та адаптовані до специфіки торговельних підприємств методи, особливо в умовах економічного відновлення країни.
3. Оптимізація обсягу оборотних активів. Оптимізація передбачає визначення ключових параметрів, що впливають на структуру оборотних активів та побудову їх оптимального співвідношення відповідно до стратегічних цілей підприємства. Основною складністю цього етапу є врахування впливу зовнішніх чинників, рівня ризику та невизначеності, характерних для перехідного періоду економічного розвитку.
4. Оптимізація співвідношення постійних і змінних складових оборотних активів. На цьому етапі визначається раціональне співвідношення постійних і змінних елементів оборотних активів, що забезпечує стабільність функціонування торговельного підприємства та підвищує ефективність управління ресурсами.

Отже, запропонований алгоритм дозволяє системно підходити до оцінювання оборотних активів торговельних підприємств, забезпечуючи обґрунтованість управлінських рішень і підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в умовах економічної нестабільності.

Одним із початкових етапів процесу оцінювання є аналіз чинників зовнішнього середовища та оцінювання рівня ризику діяльності торговельного підприємства в умовах відновлення економіки країни. Зважаючи на обмеженість доступу до повної та достовірної інформації щодо зовнішніх впливів, на цьому етапі доцільним є застосування спрощених методів оцінювання, які дозволяють отримати базові орієнтири для подальшого аналізу.

До таких методів належать [11]:

– методи експертного оцінювання (PEST, PESTEL, SWOT-аналіз), що забезпечують комплексне виявлення політичних, економічних, соціальних, технологічних, екологічних та правових факторів впливу;

– статистичні методи, зокрема аналіз рядів Фур'є, індексний, табличний, графічний та балансовий методи, які дають змогу здійснювати кількісне оцінювання динаміки зовнішніх чинників та їх впливу на діяльність підприємства.

Паралельно можуть застосовуватись загальнонаукові методи (дедукція, індукція, аналіз, синтез, узагальнення) та соціологічні методи (опитування, інтерв'ю, експеримент тощо) для уточнення експертних висновків.

Для оцінювання ризиків доцільно комбінувати якісні методи (експертні оцінки, метод аналогій, побудова «дерева рішень» тощо) та кількісні методи (статистичні, сценарний аналіз, імітаційне моделювання).

Попри те, що зазначені підходи мають певний недолік – високий рівень суб'єктивності оцінювання, у контексті економічного відновлення та дефіциту достовірних даних вони залишаються ефективним інструментом первинного аналізу. Їх використання дозволяє торговельним підприємствам сформувати загальне уявлення про потенційні ризики та ступінь впливу зовнішніх чинників на діяльність у середньо- та довгостроковій перспективі.

Узагальнений підхід до вибору методів та визначення основних показників оцінювання оборотних активів торговельного підприємства в умовах відновлення економіки країни представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Перелік можливих методів та показників, що використовуються під час оцінювання оборотних активів торговельних підприємств в умовах відновлення економіки країни

Найменування етапу алгоритму	*Методи оцінювання*	*Показники, блоки оцінювання*
Аналіз чинників зовнішнього середовища, визначення ступеня ризику для торговельного підприємства в умовах відновлення економіки країни	Експертні дослідження, спостереження, опитування, робота із аналітичними звітами	PEST (PESTEL), SWOT, SOSTAC, метод «5х5», метод «чотирьох питань», побудова матриці «вірогідність посилення чинника – його вплив на організацію»
Формування переліку методів оцінювання оборотних активів торговельного підприємства	Горизонтальний, вертикальний, коефіцієнтний аналіз, індексний аналіз, факторний аналіз, нормування, порівняння, ABC-XYZ аналіз	1) Коефіцієнт оборотності 2) Коефіцієнт завантаження 3) Тривалість одного обороту та ін.
Формування інтегрального показника оцінювання оборотних активів торговельного підприємства	Нормування, стандартизація, метод базових відхилень	Інтегральний показник
Оптимізація оборотних активів торговельного підприємства	ABC-XYZ аналіз, EQO, Just-in-Time. Кредитна політика, контроль та моніторинг, факторинг. Бюджет грошових потоків, модель Баумоля, інвестування надлишків	Оптимізація запасів Оптимізація дебіторської заборгованості Оптимізація грошових потоків
Прогнозування та моделювання руху оборотних активів торговельного підприємства	Кількісні методи: метод екстраполяції, економіко-математичне моделювання, коефіцієнтний метод, метод балансного моделювання. Якісні методи: метод Дельфі, метод комісій	Моделювання грошових потоків Стрес-тестування Оптимізаційні моделі Сценарне моделювання

Джерело: складено автором на основі [1-2; 4-5; 8-10; 11]

Другим етапом запропонованого алгоритму є оцінювання необоротних активів торговельних підприємств у контексті поступового відновлення національної економіки. Процес оцінювання включає послідовність основних кроків, спрямованих на забезпечення достовірності результатів та підвищення ефективності управління активами.

1. Ідентифікація та інвентаризація необоротних активів.

На цьому етапі здійснюється повний облік усіх наявних необоротних активів підприємства – будівель, споруд, обладнання, транспортних засобів, нематеріальних активів. Метод інвентаризації дає змогу визначити фактичну наявність, технічний стан і місце розташування кожного об'єкта. В умовах економічного відновлення особливого значення набуває актуалізація інформації про необоротні активи з урахуванням їх фізичного стану та можливостей подальшого використання.

2. Вибір методу оцінювання. Оцінювання необоротних активів може здійснюватися за різними підходами, вибір яких залежить від мети оцінювання, виду активу та обсягу доступної інформації:

– дохідний підхід базується на визначенні вартості активу через прогнозування майбутніх грошових потоків, які він може генерувати (наприклад, орендна плата від торговельних площ); у процесі застосування цього методу необхідно враховувати актуальні ринкові дані та рівень економічної невизначеності;

– витратний підхід передбачає оцінювання вартості активу виходячи з витрат, необхідних для його відтворення або заміни, з урахуванням зносу; цей метод є найбільш доцільним у випадках, коли підприємство має унікальні або пошкоджені під час війни активи, що потребують відновлення;

– порівняльний (ринковий) підхід ґрунтується на зіставленні оцінюваного об'єкта з аналогічними, які були реалізовані на ринку; найчастіше його застосовують для оцінювання нерухомості або транспортних засобів, проте у разі відсутності релевантних даних його використання обмежене.

3. Збір і аналіз інформації. На цьому етапі здійснюється збір необхідних відомостей: первісної та залишкової вартості активів за бухгалтерськими даними, технічного стану, рівня зносу, ринкової інформації щодо вартості аналогічних активів, попиту і пропозиції на ринку тощо.

4. Проведення розрахунків. Після вибору методики здійснюються розрахунки. Для дохідного підходу розраховуються прогнозні грошові потоки та дисконтуються до поточної вартості. Для порівняльного підходу – проводяться коригування з урахуванням відмінностей між об'єктами (місце розташування, стан, розмір). На цьому етапі особливо важливо враховувати чинники ризику та невизначеності, притаманні економіці у період її відновлення.

5. Формування висновку про вартість. За результатами розрахунків формується підсумковий висновок про вартість необоротних активів, який має містити обґрунтування обраних підходів, припущень і можливих обмежень оцінювання.

6. Оцінювання ефективності використання. Поряд із визначенням вартості важливо оцінити ефективність використання необоротних активів. Для цього застосовуються показники оборотності, рентабельності активів, фондовіддачі та фондомісткості. Їх аналіз дає змогу визначити рівень ефективності управління активами та окреслити напрями оптимізації їх структури.

Запропонований підхід дозволяє торговельним підприємствам сформувати цілісну систему оцінювання необоротних активів, підвищити точність результатів та приймати обґрунтовані управлінські рішення в умовах післякризового відновлення.

Перелік можливих показників, що використовуються під час оцінювання необоротних активів торговельних підприємств в умовах відновлення економіки країни, представлено у табл. 3.

Таблиця 3

Перелік можливих показників, що використовуються під час оцінювання необоротних активів торговельних підприємств в умовах відновлення економіки країни

Найменування груп показників	*Особливості розрахунку*	*Специфіка в умовах відновлення економіки*
Показники стану необоротних активів	Коефіцієнт зносу показує частку первісної вартості активів, яка вже перенесена на витрати у вигляді амортизації. Коефіцієнт придатності відображає частку вартості необоротних активів, яка ще не була амортизована. Коефіцієнт реальної вартості показує частку залишкової вартості необоротних активів у загальній вартості майна підприємства.	Невідповідність реального стану необоротних активів бухгалтерським даним. Вплив інфляції.
Показники руху необоротних активів	Коефіцієнт оновлення показує частку нових необоротних активів, введених в експлуатацію за певний період. Коефіцієнт вибуття відображає інтенсивність вибуття необоротних активів.	Поява значних обсягів інвестицій. Можливості фінансування за рахунок грантів, програм підтримки тощо. Вплив інфляції. Зростання коефіцієнту вибуття. Структурні зміни та нерівномірність.

Показники ефективності використання необоротних активів	Фондовіддача – це один з ключових показників, який показує обсяг чистого доходу від реалізації на 1 гривню середньорічної вартості необоротних активів. Чим вище цей показник, тим ефективніше використовуються активи. Фондомісткість – обернений показник до фондовіддачі. Він показує, скільки необоротних активів припадає на 1 гривню чистого доходу від реалізації. Рентабельність необоротних активів показує, скільки прибутку отримує підприємство на кожну гривню, вкладену в необоротні активи.	Нерівномірність використання активів. Вплив інфляції. Чутливість до низьких обсягів реалізації. Початкова занижена рентабельність.

Джерело: складено автором на основі *[*3; 6; 7*]*

У процесі оцінювання ефективності використання необоротних активів торговельних підприємств у період відновлення економіки виникає низка методичних та практичних проблем, що впливають на достовірність результатів аналізу. Основні з них можна узагальнити так:

1. Невідповідність показника зносу фактичному технічному стану активів. Накопичена амортизація часто не відображає реального рівня фізичного зносу, оскільки частина активів могла втратити працездатність через руйнування, тривалий простій або моральне старіння. Крім того, первісна вартість активів, яка використовується для розрахунку зносу, може бути заниженою через інфляційні процеси та зростання ринкових цін, що призводить до завищення коефіцієнта зносу. Масове оновлення основних засобів також спотворює оцінку, знижуючи середній рівень зносу навіть за наявності застарілих елементів.

2. Викривлення динаміки показників придатності та оновлення.

Після модернізації або введення нових виробничих потужностей показники придатності та оновлення різко зростають, створюючи короткострокову позитивну динаміку. У випадках, коли підприємство проводить дооцінку активів із урахуванням інфляції чи ринкових тенденцій, коефіцієнт придатності може збільшитися номінально, без фактичного підвищення технічної або економічної ефективності засобів. Отже, у період відновлення економіки ці показники можуть формально виглядати «краще», ніж є насправді.

3. Зміщення структури активів унаслідок дефіциту ліквідності.

Під час інвестування у відновлення та модернізацію основних засобів частка їх залишкової вартості у структурі активів підприємства збільшується. Однак через нестачу оборотних коштів і обмежений доступ до кредитних ресурсів загальна вартість майна може зменшуватися. Це штучно підвищує коефіцієнт реальної вартості майна. Для адекватного оцінювання доцільно враховувати не лише бухгалтерський баланс, але й фактичну ринкову вартість і ліквідність активів.

4. Тимчасове підвищення коефіцієнта вибуття. У період післякризового або післявоєнного відновлення часто відбувається масове списання застарілих чи зруйнованих об'єктів, що призводить до тимчасового зростання коефіцієнта вибуття. Такий процес має «очисний» характер – вивільняються ресурси для впровадження нових, більш ефективних активів. У галузях, де втрати основних засобів були значними, цей показник може бути суттєво вищим, ніж у стабільніших секторах економіки.

5. Тимчасове зниження фондовіддачі. Після оновлення основних фондів середньорічна вартість активів істотно зростає, тоді як обсяги реалізації продукції відновлюються повільніше. Це призводить до зниження фондовіддачі у короткостроковій перспективі. Крім того, зростання чистого доходу у грошовому вираженні може бути зумовлене інфляційним чинником, а не реальним збільшенням обсягів виробництва, що створює ілюзію «високої» ефективності.

6. Завищення показників фондомісткості на початкових етапах відновлення. На початку відновлення, коли обсяги продажів ще невисокі, фондомісткість може бути значно завищеною, навіть за наявності достатньої кількості продуктивних активів. У подальшому,

зі збільшенням обсягів реалізації та використання виробничих потужностей, показник поступово зменшується до оптимального рівня.

7. Тимчасове заниження рентабельності основних засобів. У період реконструкції та модернізації підприємства зазвичай мають високі витрати та низький або від'ємний прибуток. Нові активи не одразу починають генерувати дохід, тому рентабельність основних засобів у перші роки після оновлення є низькою. Зі стабілізацією економічної ситуації, розширенням ринків збуту та зростанням обсягів виробництва рентабельність поступово підвищується. Водночас інфляційне зростання доходів може створювати уявлення про номінальне підвищення ефективності, не підкріплене реальними результатами діяльності.

У процесі аналізу ефективності використання необоротних активів доцільно враховувати специфіку економічного середовища, обмеженість ресурсів та нерівномірність темпів економічного зростання. Узагальнення основних рекомендацій може бути подано у такому вигляді:

– застосування базових методичних підходів; для забезпечення об'єктивності оцінювання доцільно використовувати традиційні (базові) формули та коефіцієнти ефективності, проте аналіз слід доповнювати ринковими оцінками основних засобів і показниками динаміки інвестицій у їх оновлення;

– комплексний підхід до оцінювання; ефективність використання необоротних активів слід розглядати не лише за відносними (відсотковими) показниками, а й за натуральними обсягами введених та вибулих активів, із урахуванням їх якісних характеристик – сучасності, енергоефективності, продуктивності тощо;

– урахування впливу макроекономічних чинників; показники ефективності особливо чутливі до інфляційних процесів, переоцінки активів, коливань ринкової вартості та нерівномірного завантаження виробничих потужностей, тому доцільно аналізувати їх у динаміці, доповнюючи натуральними показниками, такими як обсяги виробництва, рівень експорту, ступінь використання обладнання тощо.

Отже, системне поєднання кількісних і якісних показників дозволяє сформувати більш повну та об'єктивну оцінку ефективності використання необоротних активів торговельного підприємства в умовах посткризового відновлення економіки.

Висновки. Запровадження уніфікованого підходу у формі моделі оцінювання активів торговельних підприємств, яка базується на окремому розрахунку ефективності використання оборотних та необоротних активів торговельних підприємств із урахуванням специфіки відновлення економіки країни, забезпечує низку переваг у процесі аналітичної та управлінської діяльності. Зокрема, така модель дозволить:

– спростити процедуру оцінювання, забезпечуючи єдність підходів і зменшуючи суб'єктивність результатів;

– конкретизувати етапи та методи проведення оцінювання, що підвищує точність розрахунків і дозволяє забезпечити відтворюваність результатів;

– врахувати вплив зовнішніх чинників та ризиків, що особливо важливо в умовах нестабільності та відновлення економіки;

– використовувати інтегральні показники оборотних і необоротних активів, які відображають узагальнену характеристику структури та стану активів підприємства;

– передбачити оптимізацію структури активів як ключовий етап процесу оцінювання, що сприяє підвищенню ефективності управління ресурсами;

– забезпечити можливість прогнозування руху активів і тенденцій їх розвитку, що дозволяє робити обґрунтовані висновки щодо стану активів та використовувати результати оцінювання для формування ефективної стратегії управління активами торговельного підприємства в умовах економічного відновлення країни.

Список літератури

1. Булат Г. В. Інформаційна модель внутрішнього аудиту оборотних активів. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2018. № 2. С. 199-203. URL: https://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2018_2_39. (дата звернення 23.10.2025).

2. Волошина С. В., Костакова Л. Д. Методичні підходи до оцінювання стратегії управління оборотними активами підприємства. *Торгівля і ринок України.* 2020. № 1. С. 78-87. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/Tiru_2020_1_11 (дата звернення 23.10.2025).

3. Заячківська О. В. Удосконалення механізмів управління активами як чинник сталого розвитку підприємства. *Вісник НУВГП.* 2021. №2(94). С. 46-52. URL: https://ep3.nuwm.edu.ua/23816/. (дата звернення 24.10.2025).

4. Кубецька О. М., Остапенко Т. М., Палешко Я. С. Управління оборотними активами підприємства в особливих умовах. *Бізнес Інформ.* 2022. № 8. С. 159-165. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-8-159-165. URL: https://surli.cc/deyhxr (дата звернення 24.10.2025).
5. Кучменко В. О. Управління структурою оборотних активів на основі функціональної моделі оптимізації структури капіталу. *Економічний вісник університету.* 2017. Вип. 35(1). С. 46-53. URL: https://surl.li/txhkkd (дата звернення 23.10.2025).
6. Пігуль Н. Г., Бондаренко Є. К., Кириченко А. В. Методичні засади оцінки ефективності управління активами підприємства. *Економіка та суспільство.* 2021. №33. С. 20-26. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-20 URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/887. (дата звернення 25.10.2025).
7. Пюро Б. І., Ширінян Л. В. Стратегія управління активами підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2018. Том 29 (68). № 6. С. 78-82. URL: https://surl.li/fbwjnp. (дата звернення 25.10.2025).
8. Стецюк П. А. Методичний інструментарій оцінки ефективності оборотних активів підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 3 (25). С. 13-19. URL: https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/1934. (дата звернення 22.10.2025).
9. Чуприна Х. М., Міронов О. О., Валяев О. В., Гуляєв Д. А. Механізм управління оборотними активами в складі цифрового підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2021. № 3. С. 69-76. URL: https://surl.li/asuwxl (дата звернення 28.10.2025).
10. Nobanee, Haitham & Abraham, Jaya. Current assets management of small enterprises. J*ournal of Economic Studies.* 2015. 42. 549-560. DOI: https://doi.org/10.1108/JES-02-2013-0028
11. Hrinchenko R., Kovalyov A., Litvinov O., Yermachenko V., Sidak M. Peculiarities of adaptation to changes of Ukrainian and Slovak enterprises: preconditions for emergence and management model. *Access to science, business, innovation in the digital economy.* 2025. 6(1). P. 122-140. DOI: https://doi.org/10.46656/access.2025.6.1(7)

References

1. Bulat, H. V. (2018). Information model of internal audit of current assets. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu,* (2), 199–203. Retrieved from https://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2018_2_39. (accessed 23 October 2025). [In Ukrainian].
2. Voloshyna, S. V., Kostakova, L. D. (2020). Methodical approaches to assessing the strategy of current assets management of the enterprise. *Torhivlia i rynok Ukrainy*, (1), 78–87. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Tiru_2020_1_11 (accessed 23 October 2025). [In Ukrainian].
3. Zaiachkivska, O. V. (2021). Improvement of asset management mechanisms as a factor of sustainable enterprise development. *Visnyk NUVHP*, 2(94), 46–52. Retrieved from https://ep3.nuwm.edu.ua/23816/. (accessed 24 October 2025). [In Ukrainian].
4. Kubetska, O. M., Ostapenko, T. M. and Paleshko, Ya. S. (2022). Management of current assets of an enterprise in special conditions. *Biznes Inform*, (8), 159–165. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-8-159-165. Retrieved from https://surli.cc/deyhxr. (accessed 24 October 2025). [In Ukrainian].
5. Kuchmenko, V. O. (2017). Management of current assets structure based on functional model of capital structure optimization. *Ekonomichnyi visnyk universytetu,* 35(1), 46–53. Retrieved from https://surl.li/txhkkd. (accessed 23 October 2025). [In Ukrainian].
6. Pihul, N. H., Bondarenko, Ye. K. and Kyrychenko, A. V. (2021). Methodical principles for assessing the efficiency of enterprise asset management. *Ekonomika ta suspilstvo*, (33), 20–26. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-20 Retrieved from https:// economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/887. (accessed 25 October 2025). [In Ukrainian].
7. Piuro, B.I. and Shyrynian, L.V. (2018). Strategy of enterprise asset management. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Ekonomika i upravlinnia*, 29, 68, 6, 78–82. Retrieved from https://surl.li/fbwjnp. (accessed 25 October 2025). [In Ukrainian].
8. Stetsiuk, P. A. (2018). Methodological tools for evaluating the efficiency of current assets. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, 3(25), 13–19. Retrieved from https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/1934. (accessed 22 October 2025). [In Ukrainian].
9. Chupryna, Kh. M., Mironov O. O., Valyaev O. V., Galyaev D. A. (2021). Mechanism of current asset management in a digital enterprise. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, (3), 69–76. Retrieved from https://surl.li/asuwxl (accessed 28 October 2025). [In Ukrainian].

10. Nobanee, H. and Abraham, J. (2015). Current assets management of small enterprises. *Journal of Economic Studies*, 42, 549–560. DOI: https://doi.org/10.1108/JES-02-2013-0028

11. Hrinchenko, R., Kovalyov, A., Litvinov, O., Yermachenko, V. and Sidak, M. (2025). Peculiarities of adaptation to changes of Ukrainian and Slovak enterprises: preconditions for emergence and management model. *Access to Science, Business, Innovation in the Digital Economy*, 6(1), 122–140. DOI: https://doi.org/10.46656/access.2025.6.1(7)

Стаття надійшла до редакції 06.11.2025
Прийнята до публікації 20.11.2025
Опубліковано онлайн 29.12.2025